

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Istraživanje o uporabi duhana u odrasloj populaciji Republike Hrvatske

2015.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

**ISTRAŽIVANJE O UPORABI
DUHANA U ODRASLOJ
POPULACIJI REPUBLIKE
HRVATSKE**

(Tobacco Questions for Surveys - TQS)

2015.

**ISTRAŽIVANJE O UPORABI DUHANA U ODRASLOJ POPULACIJI
REPUBLIKE HRVATSKE**

(Tobacco Questions for Surveys - TQS)

Izdavač:

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Zagreb, Rockefellerova 7

www.hzjz.hr

Autori:

prim. dr. sc. Vlasta Dečković Vukres, dr. med.

dr. sc. Ana Ivičević Uhernik, dr. med.

Sandra Mihel, dr. med.

Urednik:

dr. sc. Tomislav Benjak, dr. med.

-

Ovo istraživanje je provedeno zahvaljujući financijskoj potpori The National Foundation for the Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, Georgia, SAD

ISBN 978-953-7031-58-9

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000921013

Grafička priprema: Mario Hemen

Sadržaj

UVOD	4
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	5
REZULTATI	7
STATUS I UČESTALOST PUŠENJA	7
UPORABA DUHANSKIH PROIZVODA.....	11
UPORABA BEZDIMNOG DUHANA.....	14
IZLOŽENOST DUHANSKOM DIMU	15
SAVJET O PRESTANKU PUŠENJA	16
ZAMJEĆIVANJE INFORMACIJA PROTIV PUŠENJA.....	18
ZAMJEĆIVANJE PROMOCIJE CIGARETA	20
TROŠKOVI PRI KUPNJI CIGARETA.....	21
ZAKLJUČCI	22
PRILOG	24

ISTRAŽIVANJE O UPORABI DUHANA U ODRASLOJ POPULACIJI REPUBLIKE HRVATSKE

(Tobacco Questions for Surveys - TQS)

UVOD

Pušenje je preventabilni uzrok preuranjene smrti i pobola širom svijeta. Svake godine u svijetu umre preko 5 milijuna ljudi zbog bolesti uzrokovanih pušenjem. Jedna od ključnih komponenti opsežnog globalnog nadzora uporabe duhana je uspostava učinkovitih i sustavnih istraživanja koja omogućuju dobivanje usporedivih podataka.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Centar za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC - Atlanta, SAD) uz pomoć partnera pokrenuli su provedbu svjetskog istraživanja Global Tobacco Surveillance System (GTSS) kako bi potakli zemlje da na temelju dobivenih podataka razvijaju programe kontrole uporabe duhana. Global Tobacco Surveillance System (GTSS) uključuje prikupljanje podataka pomoću tri istraživanja usmjerena obrazovnim ustanovama (osnovnim i srednjim školama te fakultetima): Global Youth Tobacco Survey (GYTS - u Hrvatskoj proveden 2003, 2007, 2011, a u tijeku je provedba 2015/2016.), Global Health Professionals Student Survey (GHPSS - u Hrvatskoj pilot projekt 2005. godine i 2011. godine) i Global School Personnel Survey (GSPS) te istraživanja usmjerenog odrasloj populaciji Global Adult Tobacco Survey (GATS).

Global Adult Tobacco Survey je istraživanje koje se provodi u brojnim zemljama cijelog svijeta te omogućuje dobivanje usporedivih podataka o uporabi duhanskih proizvoda među odraslim osobama s različitih kontinenata i iz različitih kulturoloških okruženja. Zemlje mogu provoditi ovo istraživanje kao samostalno istraživanje u cijelosti ili mogu odabrati modul, tj. set pitanja pod nazivom „Tobacco Questions for Surveys“ te ih uključiti u drugo nacionalno istraživanje.

U Hrvatskoj se tijekom 2014. i 2015. godine provodilo istraživanje Europskog statističkog ureda (Eurostat-a) Europska zdravstvena anketa - drugi val (EHIS 2), u koje su bila uključena i pitanja iz modula Tobacco Questions for Surveys kako bi se dodatno istražila uporaba duhanskih proizvoda. Istraživanje je proveo Hrvatski zavod za javno zdravstvo u suradnji sa zavodima za javno zdravstvo županija i Grada Zagreba, Državnim zavodom za statistiku i Ministarstvom zdravlja, a uz pomoć Centra za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC), Regionalnog ureda za Europu Svjetske zdravstvene organizacije (WHO - Regional Office for Europe) i Ureda Svjetske zdravstvene organizacije u Republici Hrvatskoj.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ciljana populacija u provedenom istraživanju su sve osobe u dobi 15 i više godina koje žive u privatnim kućanstvima na teritoriju Republike Hrvatske. Osobe koje žive u kolektivnim kućanstvima (domovi, internati, samostani, bolnice i dr.) nisu uključene u anketu.

Okvir za izbor uzorka temeljen je na podacima iz Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, a uzorak je izrađen u Državnom zavodu za statistiku. Nacrt uzorka je dvoetajni stratificirani. Jedinica odabira uzorka za ovu anketu su stanovi. Svaki stan sadrži jedno ili više kućanstava. U uzorku je odabrano 3140 kućanstava, a unutar odabranog kućanstva anketirani su svi pojedinci koji su u trenutku anketiranja imali minimalno navršениh 15 godina ukoliko su pristali na anketiranje. Ukupno je ispunjeno 3997 TQS upitnika.

Europska zdravstvena anketa i uz nju pridružen modul TQS, provedeni su od travnja 2014. do ožujka 2015. godine uz korištenje metode anketiranja licem-u-lice na papirnatim upitnicima (PAPI).

Svi ispitanici su na svoju kućnu adresu dobili pozivno pismo kojim ih se poziva na sudjelovanje u anketi. Ispitanike su kontaktirali anketari s prethodnim iskustvom u provođenju anketa i posebno osposobljeni kroz jednodnevni seminar (ukupno 81 anketar). Imenovani su koordinatori i kontrolori iz zavoda za javno zdravstvo županija i Grada Zagreba (1-3

ovisno o veličini županije) koji su također završili jednodnevni seminar. Svi anketari su potpisali izjavu o statističkoj povjerljivosti, a ispitanici prije samog anketiranja potpisali su suglasnost o anketiranju. S obzirom da se anketa provodila na populaciji od 15 i više godina života (na dan ankete osoba je morala imati navršениh 15 godina), za maloljetne ispitanike pristanak je potpisivao roditelj odnosno skrbnik.

Upitnik „Tobacco Questions for Surveys“ sadrži 22 pitanja: tri pitanja koja se odnose na status i učestalost pušenja tj. mjere prevalenciju pušenja u populaciji. Ostala pitanja odnose se na uporabu duhanskih proizvoda, uporabu bezdimnog duhana, izloženost duhanskom dimu, savjet o prestanku pušenja, zamjećivanje informacija protiv pušenja, zamjećivanje promocije cigareta te pitanja vezana uz troškove pri kupnji cigareta.

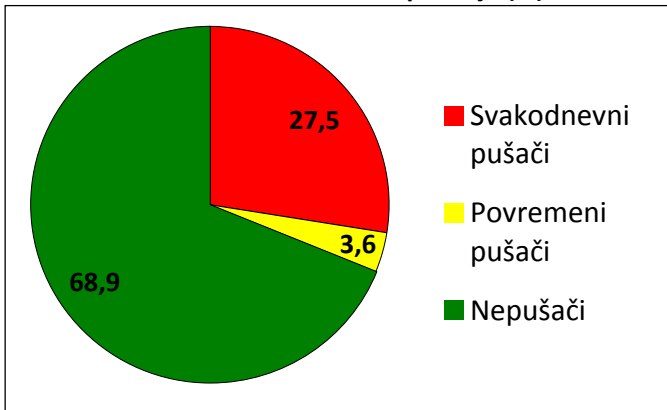
Dobiveni podaci mogu se koristiti za procjenu i praćenje postojećih politika i programa kontrole duhana, kao i za planiranje i provedbu novih programa intervencije na nacionalnoj razini i u lokalnoj zajednici.

REZULTATI

STATUS I UČESTALOST PUŠENJA

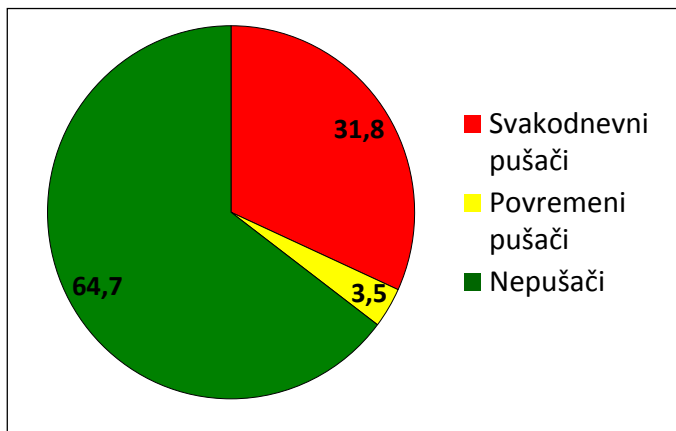
Prema rezultatima TQS u Hrvatskoj, puši 31,1% stanovništva (27,5% su svakodnevni pušači, a 3,6% povremeni pušači - Slika 1).

Slika 1. Trenutni status pušenja (%)

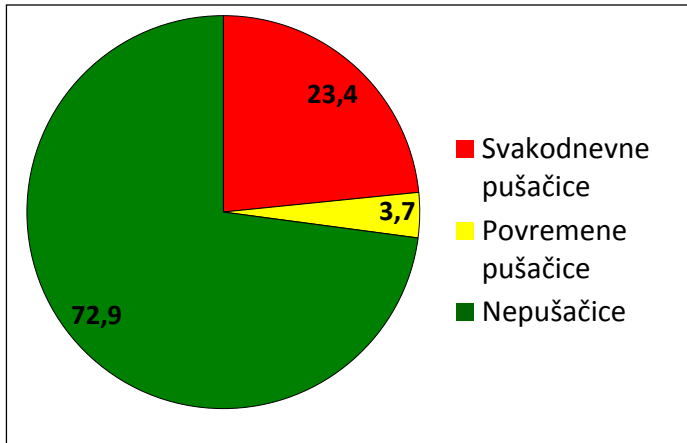

Kod muškaraca je 35,3% pušača (31,8% svakodnevnih te 3,5% povremenih - Slika 2), dok je kod žena 27,1% pušačica (23,4% svakodnevnih te 3,7% povremenih - Slika 3).

Slika 2. Trenutni status pušenja - muškarci (%)

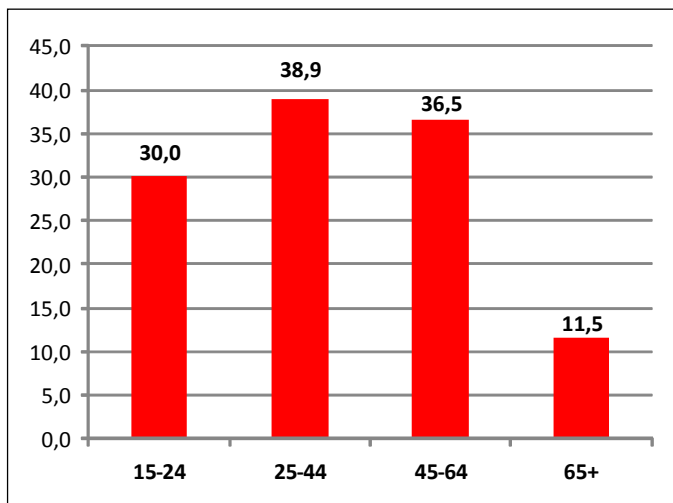

Slika 3. Trenutni status pušenja - žene (%)

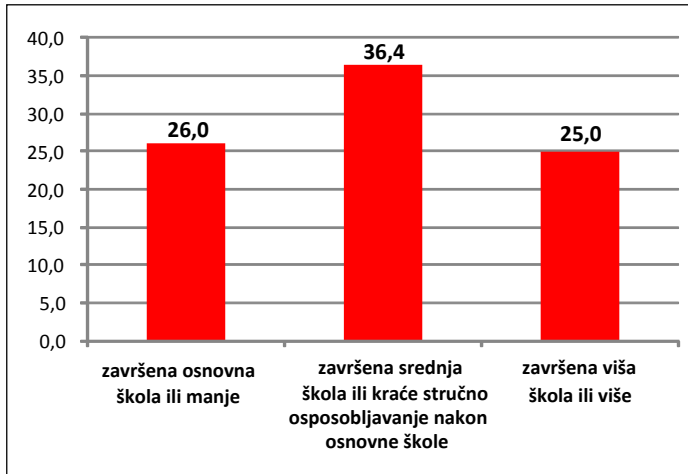
Prema dobi, udio pušača najveći je u dobnoj skupini 25-44 godine (38,9%), slijedi dobna skupina 45-64 godine (36,5%) te 15-24 godina (30,0%) te 65 i više godina (11,5%) - Slika 4.

Slika 4. Trenutni status pušenja prema dobi (%)

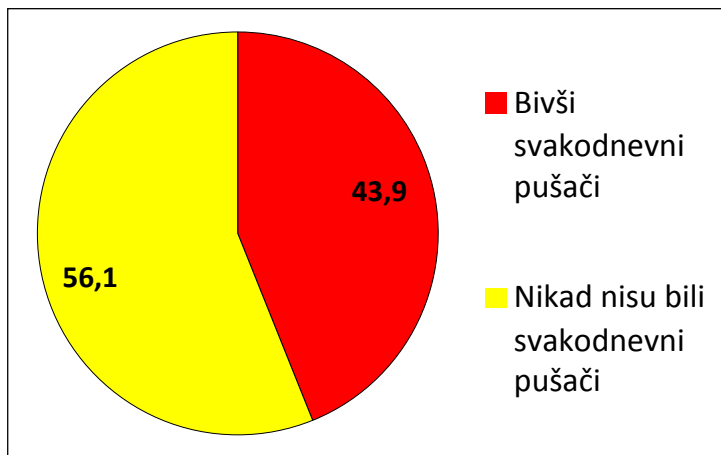
Prema stupnju edukacije, udio pušača najveći je kod ispitanika sa završenom srednjom školom ili kraćim stručnim osposobljavanjem nakon osnovne škole (36,4%), slijede ispitanici sa završenom osnovnom školom ili manje (26,0%) te ispitanici sa završenom višom školom ili stupnjem edukacije većim od toga (25,0%) - Slika 5.

Slika 5. Trenutni status pušenja prema stupnju edukacije (%)

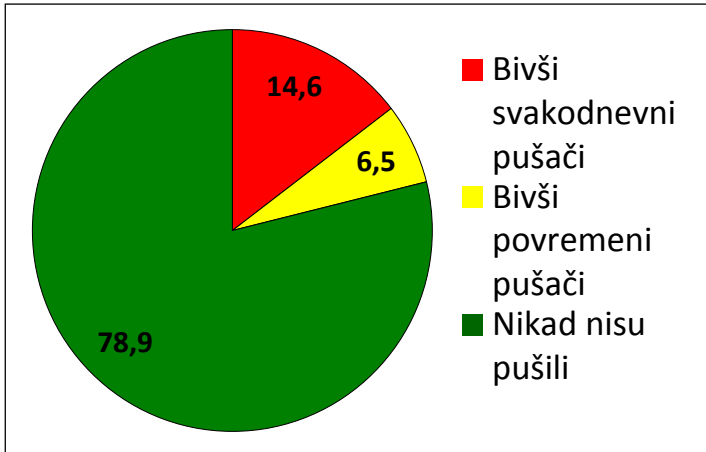
Od povremenih pušača, 43,9% su bivši svakodnevni pušači, a 56,1% nisu nikada svakodnevno pušili (Slika 6).

Slika 6. Prijašnja učestalost pušenja - povremeni pušači (%)

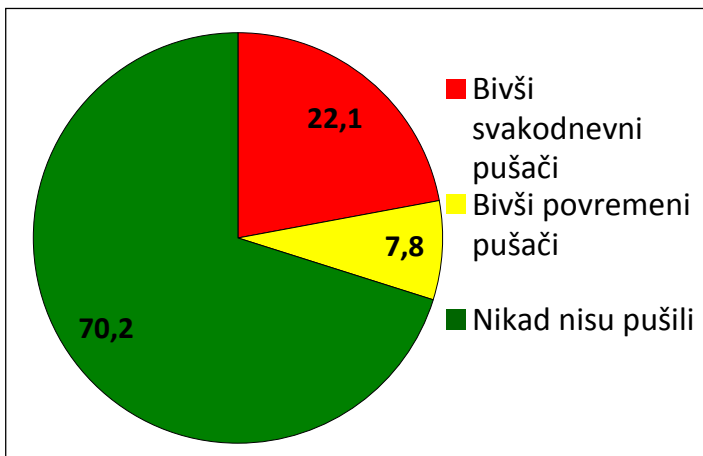
Od nepušača, 21,1% su bivši pušači (14,6% su bivši svakodnevni pušači, a 6,5% su bivši povremeni pušači - Slika 7).

Slika 7. Prijašnja učestalost pušenja - nepušači (%)

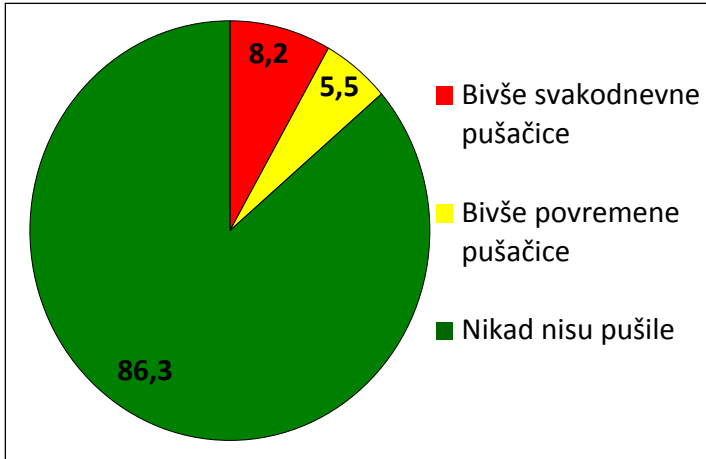

Kod muškaraca nepušača, 29,8% je bivših pušača (22,1% bivših svakodnevnih pušača te 7,8% bivših povremenih pušača - Slika 8), dok je kod žena nepušačica, 13,7% bivših pušačica (8,2% su bivše svakodnevne pušačice, a 5,5% su bivše povremene pušačice - Slika 9).

Slika 8. Prijašnja učestalost pušenja - nepušači - muškarci (%)

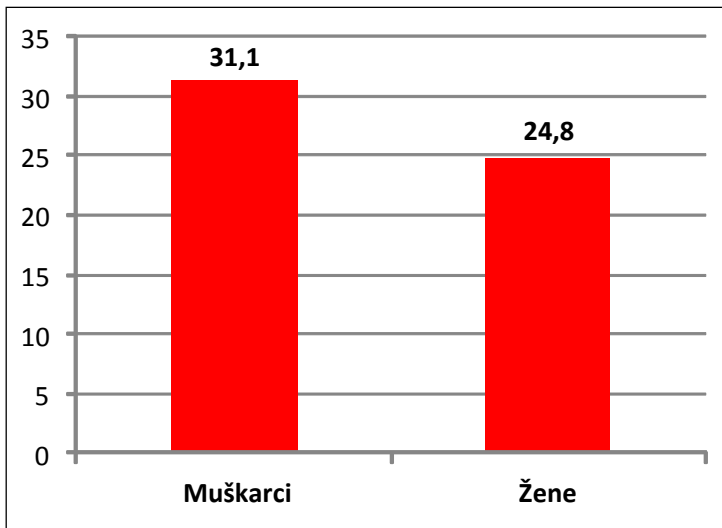
Slika 9. Prijašnja učestalost pušenja - nepušačice - žene (%)

UPORABA DUHANSKIH PROIZVODA

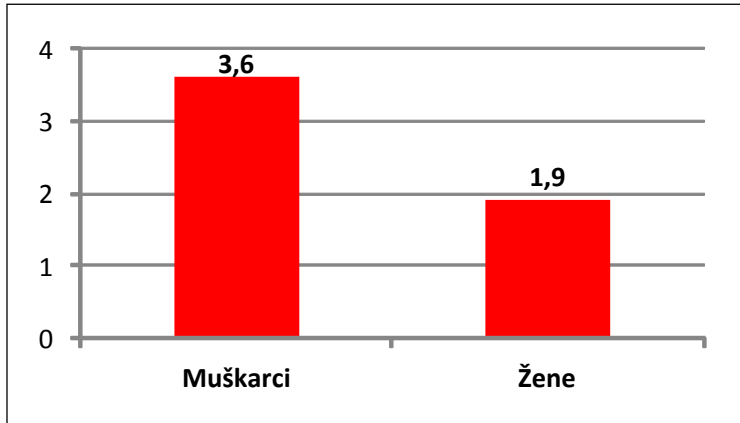
Vežano uz vrstu duhanskog proizvoda, 27,8% od svih ispitanika puši tvornički proizvedene cigarete (kod muškaraca taj udio iznosi 31,1%, a kod žena 24,8% - Slika 10).

Slika 10. Uporaba tvornički proizvedenih cigareta - svi ispitanici (%)

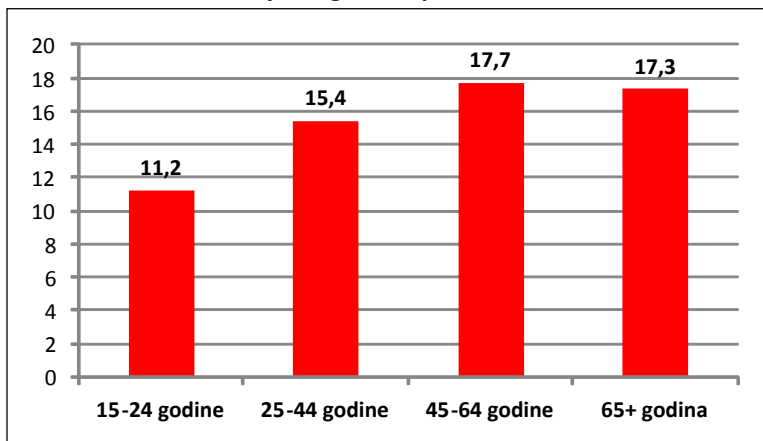
Slijede ručno motane cigarete koje puši 2,7% od svih ispitanika (kod muškaraca taj udio iznosi 3,6%, a kod žena 1,9% - Slika 11).

Slika 11. Uporaba ručno motanih cigareta - svi ispitanici (%)

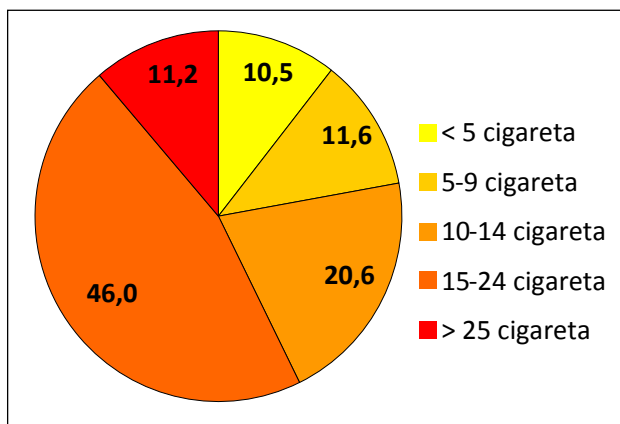
Prosječan broj tvornički proizvedenih cigareta popušanih tijekom jednog dana kod onih koji dnevno puše barem jednu cigaretu ili više, iznosi 15,9 (kod muškaraca 18,9, a kod žena 12,6). Prema dobi, pušači stari 15-24 godine puše prosječno 11,2 cigarete dnevno, u dobi 25-44 godine 15,4 cigareta dnevno, u dobi 45-64 godine 17,7, a u dobi od 65 i više godina 17,3 cigarete dnevno (Slika 12).

Slika 12. Prosječan broj tvornički proizvedenih cigareta popušanih tijekom jednog dana - pušači

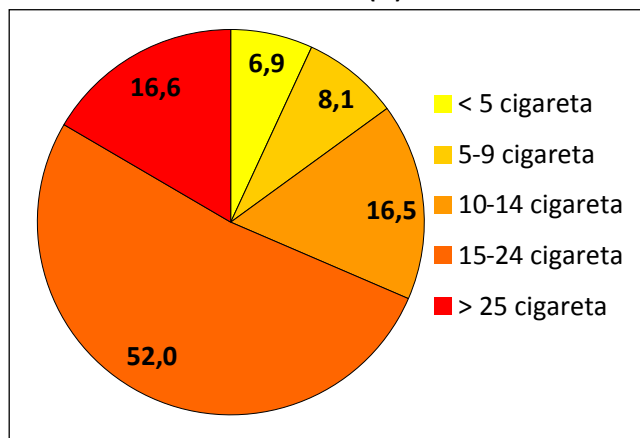
Ukoliko su pušači podijeljeni u skupine prema prosječnom broju popušanih cigareta dnevno, najveći je udio skupine s 15-24 popušane cigarete dnevno (46,0%), slijedi skupina s 10-14 popušanih cigareta dnevno (20,6%) te potom skupine s 5-9 (11,6%), 25 i više (11,2%) te manje od 5 (10,5%) popušanih cigareta dnevno (Slika 13).

Slika 13. Udio skupina prema broju popušanih cigareta dnevno - pušači (%)

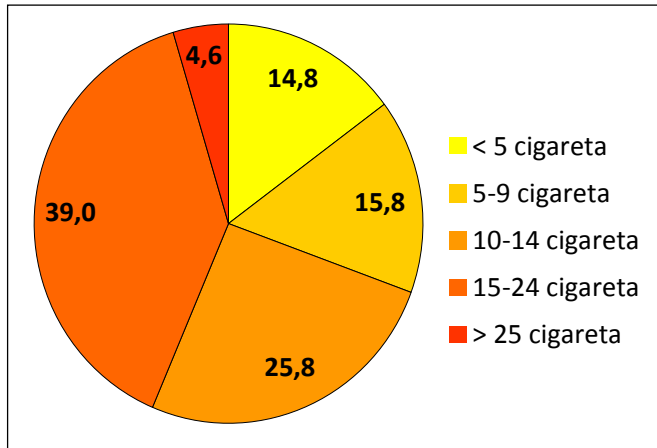
Kod muškaraca najveći je udio skupine s 15-24 popušane cigarete dnevno (52,0%), slijedi skupina s 25 i više popušanih cigareta dnevno (16,6%) te potom skupine s 10-14 (16,5%), 5-9 (8,1%) te manje od 5 (6,9%) popušanih cigareta dnevno (Slika 14).

Slika 14. Udio skupina prema broju popušanih cigareta dnevno - pušači - muškarci (%)

Kod žena također je najveći udio skupine s 15-24 popušene cigarete dnevno (39,0%), slijedi skupina s 10-14 popušanih cigareta dnevno (25,8%) te potom skupine s 5-9 (15,8%), manje od 5 (14,8%) te 25 i više (4,6%) popušanih cigareta dnevno (Slika 15).

Slika 15. Udio skupina prema broju popušanih cigareta dnevno - pušačice-žene (%)

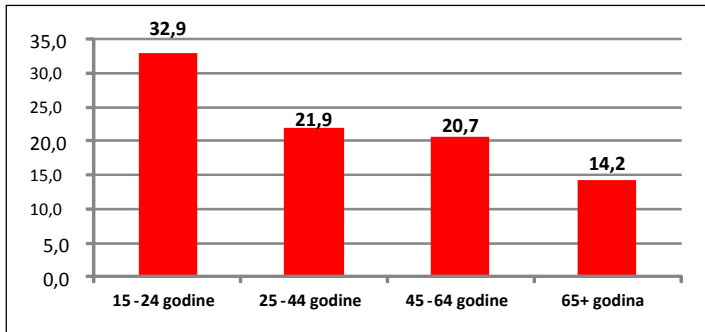
UPORABA BEZDIMNOG DUHANA

Svega 0,6% ispitanika konzumira bezdimni duhan.

IZLOŽENOST DUHANSKOM DIMU

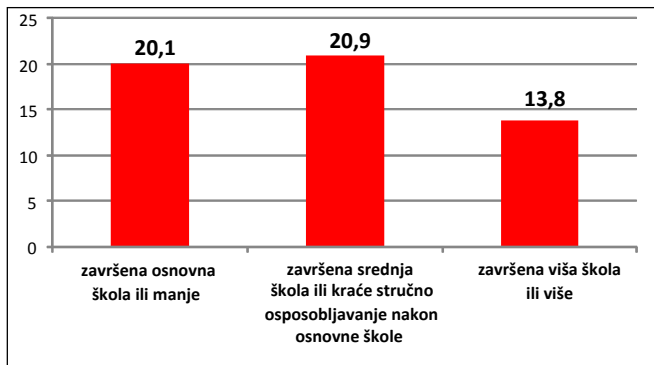
Od nepušača, 21,0% izloženo je duhanskom dimu u svom domu, podjednako muškarci (20,0%) i žene (21,9%). Međutim, prema dobi, najizloženiji duhanskom dimu u svom domu su nepušači u najmlađoj dobnoj skupini 15-24 godine (32,9%), slijede dobne skupine 25-44 godine (21,9%), 45-64 godine (20,7%) te 65 i više godina (14,2%) - Slika 16.

Slika 16. Izloženost duhanskom dimu u svom domu - nepušači prema dobi (%)

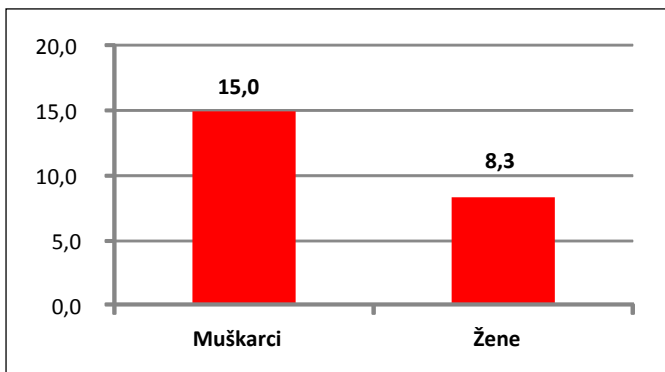
Prema stupnju edukacije, ispitanici nepušači sa završenom barem višom školom ili stupnjem edukacije većim od toga manje su izloženi duhanskom dimu u svom domu (13,8%) u odnosu na ispitanike nepušače sa završenom osnovnom školom ili manje (20,1%) te one sa završenom srednjom školom ili kraćim stručnim osposobljavanjem iza osnovne škole (20,9%) - Slika 17.

Slika 17. Izloženost duhanskom dimu u svom domu - nepušači prema stupnju edukacije (%)

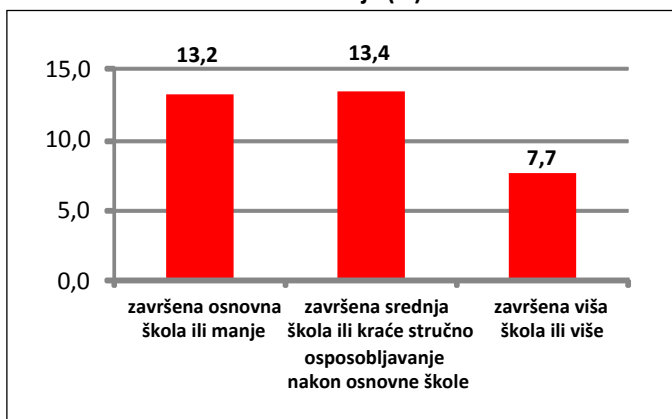
Vežano uz izloženost duhanskom dimu na poslu, 11,7% ispitanika nepušača koji rade barem dio radnog vremena u zatvorenom prostoru, navelo je da je netko pušio na njihovom radnom mjestu u proteklih 30 dana. Kod muškaraca taj udio je iznosio 15,0%, a kod žena 8,3% (Slika 18).

Slika 18. Izloženost duhanskom dimu na poslu - nepušači prema spolu (%)

Prema stupnju edukacije, ispitanici nepušači sa završenom barem višom školom ili stupnjem edukacije većim od toga manje su izloženi duhanskom dimu na radnom mjestu (7,7%) u odnosu na ispitanike nepušače sa završenom osnovnom školom ili manje (13,2%) te one sa završenom srednjom školom ili kraćim stručnim osposobljavanjem iza osnovne škole (13,4%) - Slika 19.

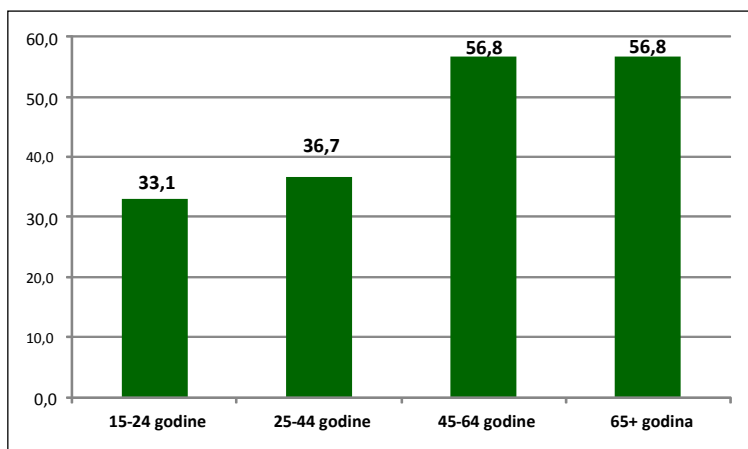
Slika 19. Izloženost duhanskom dimu na poslu - nepušači prema stupnju edukacije (%)

SAVJET O PRESTANKU PUŠENJA

Od pušača koji su tijekom proteklih 12 mjeseci posjetili liječnika ili drugog zdravstvenog djelatnika, 47,0% dobilo je prilikom posjeta savjet o prestanku pušenja, podjednako muškarci (45,3%) i žene (48,7%). S obzirom na dob udio se povećava i najveći je u dobnim skupinama 45-64 godine te 65 i više godina (56,8%). (Slika 20).

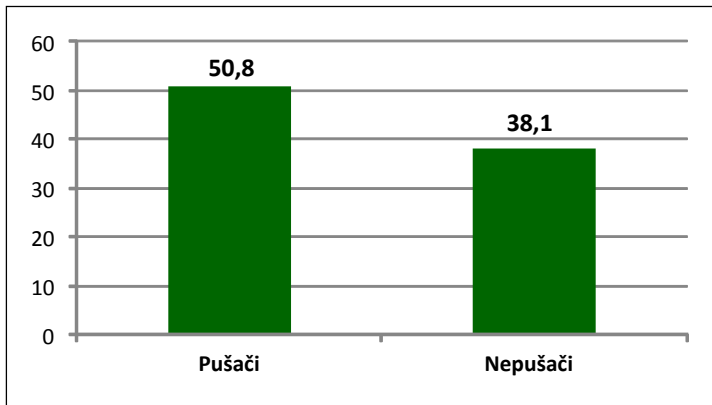
Slika 20. Udio ispitanika koji su dobili savjet o prestanku pušenja - pušači koji su tijekom proteklih 12 mjeseci posjetili liječnika ili drugog zdravstvenog djelatnika prema dobi (%)

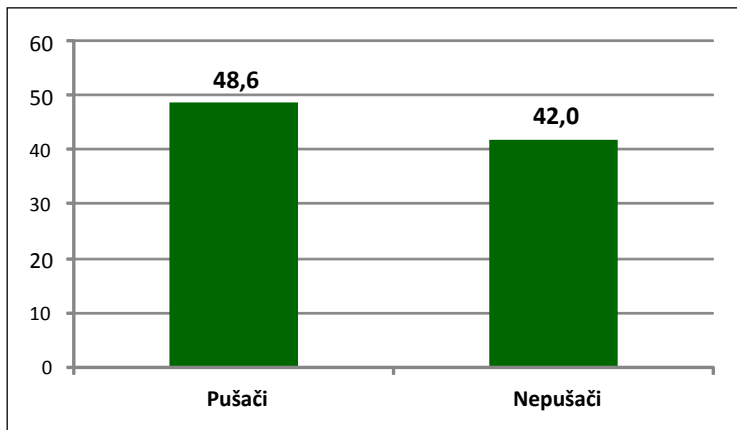
ZAMJEĆIVANJE INFORMACIJA PROTIV PUŠENJA

Veći udio pušača nego nepušača zamijetio je informacije protiv pušenja u novinama i časopisima (50,8% pušača vs. 38,1% nepušača), kao i na televiziji (48,6% pušača vs. 42,0% nepušača) u proteklih 30 dana - Slika 21 i 22.

Slika 21. Zamjećivanje informacija protiv pušenja u novinama i časopisima u proteklih 30 dana (%)

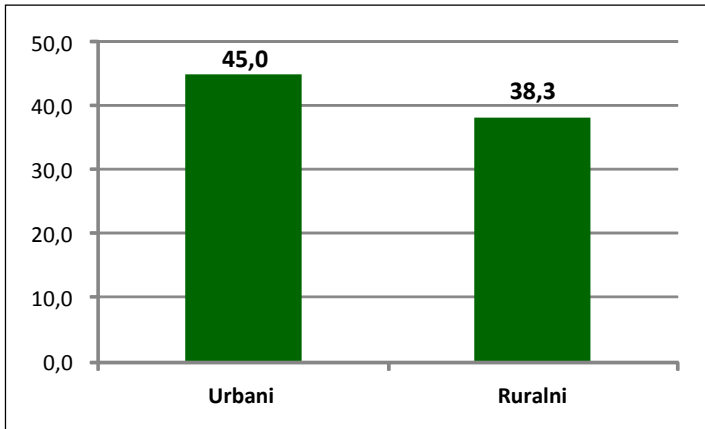

Slika 22. Zamjećivanje informacija protiv pušenja na televiziji u proteklih 30 dana (%)

Zamjećivanje informacija protiv pušenja u novinama i časopisima u proteklih 30 dana razlikuje se ovisno o stupnju urbanizacije mjesta u kojem ispitanik živi - iz urbanog područja 45,0% ispitanika, a iz ruralnog područja 38,3% ispitanika zamijetilo je informacije protiv pušenja u novinama i časopisima (Slika 23).

Slika 23. Zamjećivanje informacija protiv pušenja u novinama i časopisima u proteklih 30 dana prema stupnju urbanizacije mjesta u kojem ispitanik živi (%)

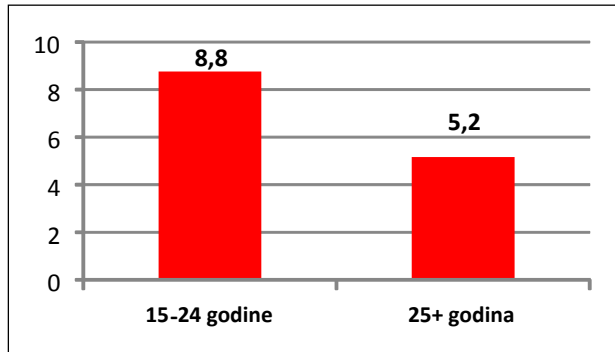

Kod pušača 94,4% primijetilo je zdravstvena upozorenja na kutijama cigareta, podjednako muškarci (93,6%) i žene (95,4%). O prestanku pušenja zbog zdravstvenih upozorenja na kutijama cigareta razmišljalo je 26,9% ispitanika pušača, kod muškaraca 25,1%, a kod žena 28,8%.

ZAMJEĆIVANJE PROMOCIJE CIGARETA

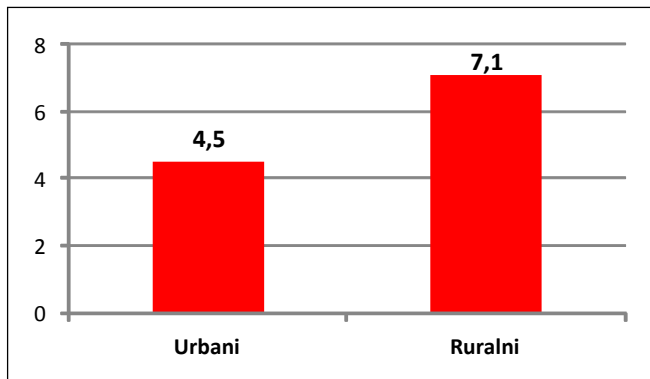
Promidžbu ili naznaku promocije cigareta u trgovinama koje prodaju cigarete, zamijetilo je u proteklih 30 dana 5,7% ispitanika (6,0% muškaraca te 5,4% žena). Kod ispitanika mlađih od 25 godina takvu promidžbu zamijetilo je 8,8% ispitanika, a kod ispitanika starih 25 i više godina 5,2% ispitanika (Slika 24).

Slika 24. Zamjećivanje promidžbe ili naznake promocije cigareta u trgovinama koje prodaju cigarete prema dobi (%)

Zamjećivanje promidžbe ili naznake promocije cigareta u trgovinama koje prodaju cigarete, razlikuje se ovisno o stupnju urbanizacije mjesta u kojem ispitanik živi - iz urbanog područja 4,5% ispitanika, a iz ruralnog područja 7,1% ispitanika zamijetilo je takvu promidžbu (Slika 25).

Slika 25. Zamjećivanje promidžbe ili naznake promocije cigareta u trgovinama koje prodaju cigarete prema stupnju urbanizacije mjesta u kojem ispitanik živi (%)

Od ostalih oblika promocije cigareta, 1,9% ispitanika zamijetilo je u proteklih 30 dana odjeću ili drugu robu sa zaštitnim znakom (logom) ili nazivom cigareta. Sve ostale oblike promocije (besplatne cigarete, cigarete po sniženim cijenama, bonove za cigarete, besplatne poklone ili ponude drugih proizvoda po sniženim cijenama ukoliko se kupe cigarete, promociju cigareta putem pošte) zamijetilo je manje od 0,5% ispitanika.

TROŠKOVI PRI KUPNJI CIGARETA

Prosječan iznos potrošen na 20 tvornički proizvedenih cigareta izračunat prema metodologiji propisanoj od strane Svjetske zdravstvene organizacije, iznosio je 21,49 kn.

Udio troškova 100 pakiranja tvornički proizvedenih cigareta (20 cigareta po pakiranju) kao udio u BDP-u po stanovniku iznosio je 2,77%.

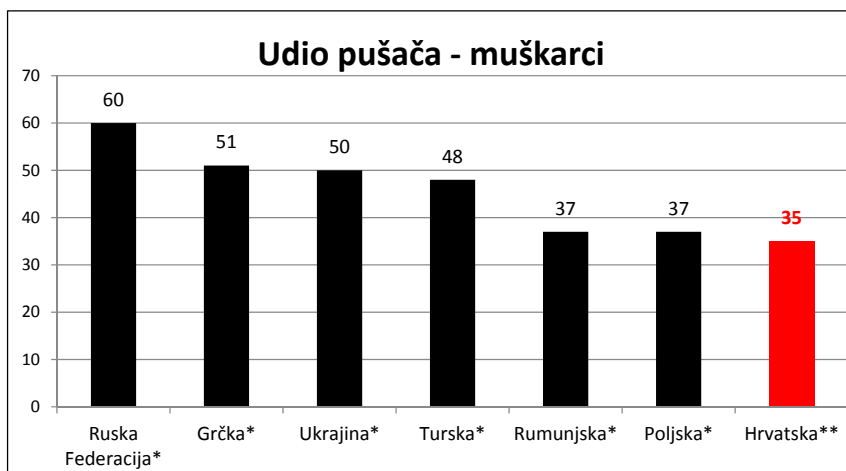
ZAKLJUČCI

1. Prema rezultatima TQS u Hrvatskoj, puši 31,1% stanovništva (27,5% svakodnevno, a 3,6% povremeno).
2. Kod muškaraca je 35,3%, a kod žena 27,1% pušača.
3. Udio pušača je najveći u dobi 25-44 godine (38,9%), a najmanji u dobi od 65 i više godina (11,5%).
4. Prema stupnju edukacije udio pušača je najveći kod ispitanika sa završenom srednjom školom ili kraćim stručnim osposobljavanjem nakon osnovne škole (36,4%).
5. Od nepušača, 21,1% su bivši pušači.
6. Kod muškaraca nepušača, 29,8% je bivših pušača, dok je kod žena nepušačica, 13,7% bivših pušačica.
7. Prosječan broj tvornički proizvedenih cigareta popušanih dnevno kod svakodnevnih pušača iznosi 15,9.
8. Kod muškaraca prosječan broj tvornički proizvedenih cigareta popušanih dnevno kod svakodnevnih pušača iznosi 18,9, a kod žena 12,6.
9. Prema dobi najmanji broj tvornički proizvedenih cigareta dnevno popuše svakodnevni pušači u dobi 15-24 godine (11,2), a najviše oni u dobi 45-64 godine (17,7).
10. Najveći udio svakodnevnih pušača popuši dnevno 15-24 cigarete (46,0%).
11. Svega 0,6% ispitanika konzumira bezdimni duhan.
12. Od nepušača, 21,0% je izloženo duhanskom dimu u svom domu.
13. Prema dobi, najizloženiji duhanskom dimu u svom domu su nepušači u dobnoj skupini 15-24 godine (32,9%).
14. Prema stupnju edukacije, nepušači sa završenom barem višom školom ili stupnjem edukacije većim od toga najmanje su izloženi duhanskom dimu u svom domu (13,8%) .
15. Od nepušača koji rade barem dio radnog vremena u zatvorenom prostoru, 11,7% je izloženo duhanskom dimu na poslu, više muškarci (15,0%), nego žene (8,3%).

16. Prema stupnju edukacije, nepušači sa završenom barem višom školom ili stupnjem edukacije većim od toga najmanje su izloženi duhanskom dimu na poslu (7,7%).
17. Od pušača koji su tijekom proteklih 12 mjeseci posjetili liječnika ili drugog zdravstvenog djelatnika, 47,0% dobilo je savjet o prestanku pušenja, najviše onih u dobnim skupinama 45-64 i 65 i više godina.
18. Od pušača, 94,4% je zamijetilo zdravstvena upozorenja na kutijama cigareta, a o prestanku pušenja zbog tih upozorenja razmišljalo je njih 26,9%.
19. Promociju cigareta u trgovinama koje prodaju cigarete zamijetilo je u proteklih 30 dana 5,7% ispitanika.
20. Prosječan iznos potrošen na 20 tvornički proizvedenih cigareta izračunat prema metodologiji propisanoj od strane Svjetske zdravstvene organizacije, iznosio je 21,49 kn.

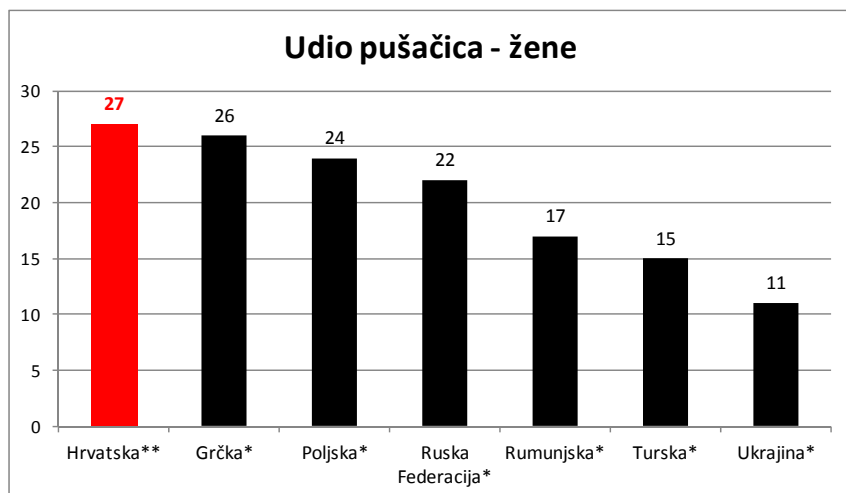
PRILOG

Usporedba učestalosti pušenja s drugim europskim zemljama koje su provele Global Adult Tobacco Survey u razdoblju 2008-2013. godine

* Izvor podataka: Global Adult Tobacco Survey Atlas, 2015.

** Izvor podataka: Tobacco Questions for Surveys, 2014/15.

* Izvor podataka: Global Adult Tobacco Survey Atlas, 2015.

** Izvor podataka: Tobacco Questions for Surveys, 2014/15.

